

Gymles: nut en noodzaak

Over de functie van gym op school

De Tweede Kamer wil dat kinderen drie keer per week een uur gymles krijgen. Volgens PvdA-kamerlid Loes Ypma is het 'goed voor de gezondheid en goed voor de geest om veel te gymmen op school.' Voormalig lector Bewegen en gedragsbeïnvloeding Harry Stegeman schrijft in reactie hierop: 'Kinderen worden niet gezonder van die paar halve uurtjes gym, en al helemaal niet socialer of slimmer.' Hoe pedagogisch verantwoord is gymmen?

juf ging te rade bij sportfilosoof Ivo van Hilvoorde.

Onlangs hoorde ik drie leerkrachten praten over de gymles. 'Heel fijn dat gym door een vakleerkracht wordt gegeven,' zei de een. 'Als ik het zelf moet doen, laat ik de kinderen altijd trefballen.' Een ander heeft juist een hekel aan balsporten: 'Ik ga liever met ze turnen, dat vond ik vroeger ook altijd het leukst.' De derde zei: 'Ik heb het nut van turnen nooit begrepen. Wat heb je er nou aan om over een bok te springen?'

Tweedeling

Als ik sportfilosoof Ivo van Hilvoorde vertel over de discussie van de leerkrachten, geeft hij aan dit wel te snappen. 'Als we het over gymnastiek hebben, dan hebben we het óf over turnen óf over sporten,' zegt hij. Nederland is volgens hem een van de weinige landen waarbij gymnastiek niet helemaal samenvalt met sport. 'Dat is een historisch gegroeid verschil.' Aan het begin van de negentiende eeuw werd Nederland beïnvloed door de *Bildungs*-gedachte dat kinderen naar buiten moesten om gedisciplineerd te leren bewegen. 'Daar werden ze volgens de Duitse en Zweedse ideologen en pedagogen in fysiek en moreel opzicht sterker van.' Later in de negentiende eeuw kwam daar de invloed van de Angelsaksische, Engelse sportcultuur bij, waarin het leren van sporten zoals cricket, voetbal en tennis op school centraal stond. 'Hierdoor is een

tweedeling in het gymnastiekonderwijs ontstaan die tot op de dag van vandaag bestaat,' zegt Van Hilvoorde. 'Aan de ene kant bestaat het uit turnen, aan de andere kant uit sport.'

Sport versus beweging

Maar is dat erg? Kunnen de twee gemakkelijk naast elkaar bestaan, of levert het ook een strijd op? 'Sportcultuur is iets anders, maar wel onderdeel van een bredere bewegingscultuur,' antwoordt Van Hilvoorde. 'Sport is een competitieve spelvorm, die vaak fysiek is. Of, zoals de Canadese sportfilosoof Bernhard Suits het zegt: "Sport is een vrijwillige poging om onnodig opgeworpen obstakels te overwinnen." En het leuke van sport is dat je dit obstakel uit spelplezier met elkaar wilt overwinnen. Je kunt iemand dus nooit onvrijwillig laten sporten,' vindt Van Hilvoorde. Binnen het bewegingsonderwijs staan de vele verschillende manieren van bewegen centraal. 'Denk daarbij aan bokspringen of lopen over de evenwichtsbalk. Hiermee leer je bewegingsvaardigheden, een fysieke "geletterdheid", die je ook kunt gebruiken in het dagelijkse leven, zoals rennen, in een boom klimmen en fietsen,' zegt hij. 'En in elke discussie over het nut van bewegingsonderwijs zie je deze tweedeling - soms in verkapt vorm - weer terugkomen.'

Goed voor gezondheid en geest

De meest recente discussie over het gymonderwijs speelde zich in de politiek af. In het regeerakkoord staat dat er meer gymuren op school moeten worden gegeven, maar volgens de Kamer komt daar te weinig van terecht. In reactie hierop zei PvdA-kamerlid Loes Ypma in het NOS Journaal: 'Het is goed voor de gezondheid en goed voor de geest om veel te gymmen op school. Daarnaast kun je erdoor leren omgaan met winnen en verliezen.' Ook uit onderzoek van NOC*NSF, de overkoepelende sportorganisatie, blijkt dat een ruime meerderheid van de mensen ervan overtuigd is dat kinderen door gymnastiek discipline ontwikkelen, doelgerichter worden bij het leren en een gezonde leefstijl ontwikkelen. Van Hilvoorde: 'Je ziet hier de *Bildungs*-gedachte van de negentiende-eeuwse pedagogen weer terugkomen, waarin gym wordt gezien als onderdeel van een gezondheidsleer.' We weten allemaal dat bewegen goed is voor de gezondheid, maar daar hoeft je volgens Van Hilvoorde niet per se voor te sporten of te gymmen. 'Als je elke dag naar school fietst en veel buiten speelt, dan ga ik niet zeggen dat je ook nog moet sporten om gezond te blijven. Slechte eetge-

woonten, overgewicht en obesitas spelen een grote rol in de maatschappelijke discussie, maar het bewegingsonderwijs moet zich niet te veel door die lobby laten meeslepen. Als het puur alleen om fitheid of gewicht gaat, dan gaat dat ene uurtje gymles echt het verschil niet maken. Gezondheid heeft met zoveel andere variabelen te maken. Door de gymles maak je niet je hele leven lang keuzes voor gezond gedrag. Dat zou hartstikke mooi zijn, maar het is nou eenmaal niet zo.'

Thuisomgeving belangrijker

Bij gym ligt het volgens Van Hilvoorde anders dan bij andere vakken. 'Kijk maar naar taal,' zegt hij. 'We weten uit onderzoeken dat ouders een belangrijke rol spelen bij het taalniveau van kinderen, maar je kunt als school ook echt een verschil maken door goed taalonderwijs te geven. Bij sport en beweging zijn de thuisomgeving, vriendjes en de sportvereniging veel invloedrijker. Dat komt doordat sport zich in Nederland grotendeels buiten school afspeelt. Om te blijven sporten, heb je dus ouders nodig die je brengen en halen, die je stimuleren naar trainingen te gaan, je discipline bijbrengen, maar ook vrijwilligers die je de regels van het spel leren en vertellen hoe je je moet gedragen in een team. Al die dingen hangen met sport samen - en dus niet alleen met bewegingsonderwijs. En juist daar heeft een school nauwelijks invloed op. Dat betekent dat daar dus wel winst te boeken is, vandaar dat wij binnen het lectoraat Bewegen, School & Sport onderzoeken of er verbanden tussen schoolsport en verenigingssport kunnen worden gelegd.'

Spelen en sporten

Kunnen we de gymles dan dus net zo goed afschaffen? 'Zeker niet,' zegt Van Hilvoorde. 'Het is ontzettend belangrijk dat kinderen kunnen spelen, en daar is de gymles uitermate geschikt voor. Je kunt er je energie kwijt. Even niet nadenken en cognitief bezig zijn. De gymles genereert een hele andere dynamiek dan in de klas. Kinderen voelen zich tijdens de gymles over het algemeen vrijer.' Dit plezier is volgens van Hilvoorde de essentie van de gymles. 'Je kunt in de gymles wél het verschil maken door kinderen te interesseren voor een sport. Een goede gymleerkracht kan je de liefde voor sport én bewegen laten ontdekken. En dáár heb je wel je leven lang plezier van! Wat dat betreft lijken gym en muziekles meer op elkaar: van één uur in de week muziekles word je niet meteen een betere muzikant, maar je leert er het plezier van muziek maken en misschien wil je daardoor wel gitaar leren spelen.'

Sport in en om de school

Wat enthousiasme betreft, doet Nederland het goed. In groep 8 doet 87 procent van de kinderen aan sport, blijkt uit cijfers van NOC*NCF. 'We moeten niet vragen om meer gymles,' zeggen zij daarom, 'we moeten helpen om samen met de gemeente meer sport en bewegen in en om de school te krijgen.'

Van Hilvoorde ziet hier de lobby voor de Angelsaksische sportcultuur terugkomen. 'Als je in een Angelsaksisch land naar school gaat, dan kom je – als je goed in sport bent – in een schoolteam, dat op het terrein van de school oefent. Sport en school zijn daar heel nauw met elkaar verweven. En het geeft status. Als je in het basketbalteam van school zit, komen duizenden mensen om jouw team te zien.' De keerzijde is dat de meeste kinderen niet sporten als je niet in een van de schoolteams zit. 'Toen ik op mijn zeventiende naar Amerika ging, kon ik redelijk voetballen,' vertelt Van Hilvoorde, 'dus dacht ik dat ik wel in het schoolteam zou komen. Maar ik was te laat en werd niet geplaatst.' Vervolgens voetbalde hij niet meer. 'Het Nederlandse systeem heeft dus ook heel veel voordelen. Kinderen blijven sporten, ook al zitten ze niet in het eerste team. Dat biedt veel kansen, zowel op het gebied van talent als gezondheid. Als kinderen duurzaam tot op latere leeftijd blijven sporten, dan heb je echt wat bereikt. Als je ooit op school hebt geleerd dat je niet goed genoeg bent, dan is de kans groot dat je daarna helemaal nooit meer wat gaat doen.'

Wel is Van Hilvoorde voorstander van de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen. 'Er zit ook een keerzijde aan het Nederlandse systeem, namelijk dat gymnastiek op school te ver afstaat van de sportcultuur. Daardoor worden er kansen gemist om die twee te integreren.' Om die afstand kleiner te maken zijn er de laatste jaren combinatiefunctionarissen ingesteld. Mensen die met één voet in de sportvereniging staan en met één voet in het onderwijs. 'Er zijn zeker alternatieve manieren om kinderen dagelijks te laten bewegen als er een betere verbinding is tussen de gymdocent en de sportdocent. Als de gymdocent zowel de schoolomgeving als de gymlokalen kan benutten voor het bewegingsonderwijs en ook de weg weet in de sportwereld en daardoor de kinderen kan meenemen naar de sportvelden, dan kun je sport veel makkelijker integreren in het onderwijs.'

Gaming als sport

Naast kinderen die enthousiast zijn over gym, zijn er natuurlijk ook de kinderen die er een hekel aan hebben. Op een blog schrijft een leerling: 'Ik hou helemaal niet van sporten, tenminste niet op school, als het verplicht is. En met atletiekdingen ben ik ook geen ster: ik durf dan geen salto te maken of zo en baal al als ik zie dat we zoiets moeten doen. Sta ik weer voor paal. Het liefst zou ik die uren overslaan, maar dat kan natuurlijk niet.' Volgens Ivo van Hilvoorde wijkt gym hierin niet af van andere vakken. 'In ieder vak heb je te maken met kinderen die het niet leuk vinden. In de gymles valt dat alleen meer op omdat het fysiek is en direct zichtbaar,' zegt hij. 'Er zijn natuurlijk kinderen die van nature of van huis uit een antipathie hebben tegen sport. De kans is groot dat zo'n kind geen sportidentiteit heeft ontwikkeld, omdat er thuis niet naar sport wordt gekeken of over wordt gepraat.' Daar liggen volgens Van Hilvoorde de kansen voor de school. 'Je moet kijken hoe je deze kinderen toch kunt enthousiasmeren. Wij hebben bijvoorbeeld ontdekt dat gamen een goede ingang kan zijn.

Games lijken steeds meer op sport. Zo is er bijvoorbeeld een golf game, waarbij kinderen de *swing* even goed aanleren als op het sportveld. Dus eigenlijk zijn ze gewoon aan het sporten, terwijl zij het idee hebben dat ze gamen. Je kunt dus op een alternatieve manier ook een sportidentiteit ontwikkelen.'

Competitie: ja of nee?

Een andere discussie over bewegingsonderwijs gaat over de vraag hoe goed competitie is. Regelmatig wordt er gezegd: 'Alle kinderen moeten meedoen, alles moet samen en de sporttoppers moeten "inbinden" zodat het echt een teamgebeuren wordt.' Volgens Van Hilvoorde heeft deze zienswijze met de ideologische wortels van het Nederlandse gymonderwijs te maken. Sport is volgens hem een activiteit die verschillen in talent direct en heel zichtbaar tot uitdrukking brengt. 'Genetische aanleg speelt nu eenmaal een belangrijke rol in de sport. Daar doe je niets aan,' zegt hij. 'Sport is ook het bewieroken van oneerlijkheid. Het publiek juicht voor de winnaar, iets anders dan in de rest van de samenleving waar democratische idealen de ongelijk verdeelde talenten dempen.' Aan de andere kant kun je als docent niet zeggen dat je de les gaat aanpassen aan de beste beweger. 'Een goede bewegingsonderwijzer zal ervoor zorgen dat alle verschillende niveaus tot hun recht komen. Een van de dingen die je bijvoorbeeld kunt doen is dat je iemand die heel goed is, een meer verantwoordelijke taak geeft.' De weerstand om cijfers te geven bij gym verandert volgens Van Hilvoorde steeds meer. 'Bij taal of rekenen houd je bij het geven van cijfers ook geen rekening met verschillen in aanleg. Er zijn kinderen die heel slecht zijn in rekenen en taal, moet je die ook nog eens een keer bij de gym gaan straffen omdat ze goed in sport zijn? Geef een jongen of meisje dat buiten de sport weinig vertrouwen heeft, alsjeblieft een 9 of 10 als hij of zij goed in voetbal is. Moet je kijken wat daar het effect van is!' ❀

Ivo van Hilvoorde is sportfilosoof op de VU en lector Beweging, School & Sport op Windesheim. In zijn werk houdt hij zich bezig met filosofische, historische en pedagogische vragen op het terrein van sport en bewegingsonderwijs. Als sportfilosoof onderzoekt hij sport-ethische vragen, zoals de rol van nieuwe (gen)technologie, de grenzen van prestatieverbetering, de mogelijkheden van nieuwe sporten (zoals e-sport) en de betekenis van topsport in de samenleving. Als lector doet hij onder meer onderzoek naar de relaties tussen bewegingsonderwijs, schoolsport en buitenschoolse sport en naar de rol die nieuwe technologie (zoals tablets en videofeedback) kan spelen bij het aanleren van nieuwe bewegingsvaardigheden.